

ЕТАПНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ ДІАГНОСТИКИ КРИЗОВОГО СТАНУ ТА ЙМОВІРНІСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

В статті досліджено та проаналізовано сутність поняття «діагностика банкрутства» та методики діагностики кризового стану підприємства. Запропоновано авторський підхід щодо змісту та послідовності діагностики ймовірності банкрутства, який дає змогу оптимізувати даний процес в сучасних умовах господарювання.

The paper investigates and analyzes the meaning of terms "bankruptcy diagnosis and methods of diagnosis of the crisis state of the enterprise. The authoring approach for content and consistency of diagnostic probability of bankruptcy that allows you to optimize this process in the modern business environment.

Ключові слова: діагностика банкрутства, методика, ймовірність.

Постановка проблеми. Стабілізація виробництва, відновлення платоспроможності, оздоровлення фінансової діяльності, прискорення науково-технічного розвитку і покращення інвестиційного клімату – це основні завдання антикризового управління, в якому одна із основних ролей належить діагностиці кризового стану та загрози банкрутства. Адже, навіть за наявності таких умов як досконале законодавства в державі, застосування прямих та непрямих механізмів державного сприяння, ефективна та вчасна аудиторська перевірка, вихід з кризової ситуації – це завдання, перш за все, внутрішнього менеджменту підприємства. В свою чергу, успішний внутрішній менеджмент можливий лише у випадку успішного та, головне, вчасного виявлення загроз, які можуть спричинити банкрутство. Тобто передумовою реалізації завдань антикризового управління є, перш за все, успішна та ефективна діагностика неплатоспроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях Подольської В.О., Шморгуна Н.П., Федоровича Р., Загородної О., Серединської В., Кононенка О., Мец В., Жежери М., Лахтіонова Л., Письмарченко Л.М., Татаренко Н.М., Сперанської В.В. та інших науковців розглядаються питання організації аналізу, різноманітні методи, прийоми обробки інформації та оцінки фінансового стану підприємства. Проте серед науковців немає єдиної думки щодо підбору та використання тих чи інших методик при діагностиці ймовірності банкрутства підприємств. Тому дана тема потребує додаткового дослідження щодо змісту та послідовності діагностики банкрутства.

Постановка завдання. Оскільки умовою покращення фінансового стану суб'єкта господарювання, з метою уникнення його банкрутства у найближчій та довгостроковій перспективі, є своєчасна та ефективна діагностика неплатоспроможності підприємства, то це обумовлює головну мету статті: визначення особливостей змісту та послідовності методики діагностики ймовірності банкрутства підприємства.

Виклад основного матеріалу. Для постачальників, фінансово-кредитних установ, інвесторів, працівників підприємств вкрай важливим є попереднє знання можливості виникнення на підприємстві фінансової кризи або, навіть, його банкрутства. Тому виникає необхідність запровадження на підприємствах системи організаційно-економічних заходів, здатних запобігти глибокій фінансовій кризі. При цьому важлива роль відводиться діагностиці банкрутства підприємств.

Термін «діагностика» вперше з'явився в медицині. Під цим терміном розумівся метод спеціального дослідження людини з метою встановлення медичного висновку про стан її здоров'я і, в разі виявлення відхилень, визначення виду хвороби та причин її появи. Грецькою мовою термін «діагноз» означає «точно розпізнати, досліджувати, скласти думку». У медицині діагностування є частиною циклу лікувального процесу. Широке застосування методи діагностики знайшли і в техніці. Так, під діагностуванням складних технічних систем, що функціонують у межах заданих режимів, розуміють комплекс завдань щодо контролю, перевірки і прогнозування їх технічного стану [1, с.83].

В сучасних умовах господарювання діагностичні процедури широко застосовуються і в економіці. Як і у медицині й техніці, в економіці важливе значення має раннє виявлення ознак економічної «хвороби», розпізнавання причин, які її викликали. Чим точніше буде встановлений «діагноз», тим ефективнішим буде і «лікування» [2, с.11].

Необхідно визначити співвідношення таких понять як загальна діагностика і економічна діагностика підприємства. Загальна діагностика підприємства (іноді в літературі зустрічається поглиблена чи глобальна діагностика) включає в себе такі складові: економічну діагностику, функціональну діагностику, діагностику зовнішнього середовища та стратегічну діагностику.

Так, економічну діагностику підприємства можна розглядати як аналіз та оцінку економічних показників роботи підприємства на основі вивчення окремих результатів й іншої інформації з метою виявлення можливих перспектив розвитку підприємства і наслідків поточних управлінських [2, с.11].

Також відмітимо, що поняття «економічна діагностика підприємства» більш вузьке, ніж поняття «діагностика підприємства». Адже, економічна діагностика розпізнає характер порушень в одній із областей господарюючого суб'єкта – економічній [3, с.125].

Умови господарювання, в яких підприємство постійно перебуває під впливом конкуренції,

нестабільного, динамічного середовища і через це опиняється в кризовій ситуації і як її наслідок зазнає банкрутства, внесли в наукову доктрину окрім поняття «економічна діагностика підприємства» поняття «діагностика банкрутства». Що ж розуміти під таким поняттям як «діагностика банкрутства»?

Андрушко О.Б. та Горбачевська М.Б. під діагностикою банкрутства підприємства розуміють систему ретроспективного, оперативного і перспективного цільового аналізу, спрямованого на виявлення ознак кризового стану підприємства, оцінку загрози його банкрутства та можливостей подолання кризи [4, с.159].

Коваленко О., Ремньова Л.М., Городня Т.А., Мойсеєнко І.П., Масенко Б.П., Афонченкова Т.М., Литвин Б.М., Стельмах М.В. під діагностикою банкрутства розуміють використання сукупності методів аналізу для своєчасного розпізнання симптомів фінансової кризи на підприємстві і оперативного реагування на неї на початкових стадіях з метою зменшення ймовірності повної фінансової неспроможності суб'єктів господарювання [5, с.234; 6, с.156; 7, с.56; 8, с.34].

Кизим М.О., Забродський В.А., Зінченко В.А., Копчак Ю.С. під діагностикою кризи розвитку розуміють систему ретроспективного, оперативного і перспективного цільового аналізу, спрямованого на виявлення ознак кризового стану підприємства, оцінку загрози його банкрутства, та (або) подолання кризи [1, с.86].

Кононенко О., Маханько О. стверджують, що діагностика банкрутства являє собою цілу систему цільового фінансового аналізу, спрямованого на виявлення параметрів кризового розвитку підприємства, що генерують загрозу його банкрутства в майбутньому періоді [9, с.34].

Коллас Б. дає таке визначення даного поняття: «Діагностика банкрутства – виявлення в динаміці симптомів явищ, що затримують досягнення цілей та розв'язання завдань, розробка рішень» [10, с.56].

Романченко Н. надає наступне визначення: «Діагностика кризи в організації – це сукупність методів, спрямованих на виявлення проблем, слабких місць, у системі управління, які є причинами неблагополучного фінансового стану й інших негативних показників діяльності» [11, с.86].

Як бачимо, науковці по різному підходять до визначення досліджуваного поняття. Найсуттєвішим недоліком більшості із запропонованих визначень є ототожнення поняття «діагностика» з поняттям «аналіз». Так, діагностику банкрутства як аналіз визначають Андрушко О.Б., Горбачевська М.Б., Коваленко О., Городня Т.А., Мойсеєнко І.П., Масенко Б.П., Афонченкова Т.М., Литвин Б.М., Стельмах М.В., Кизим М.О., Забродський В.А., Зінченко В.А., Копчак Ю.С., Кононенко О., Маханько О. Проте такий підхід до розуміння сутності діагностики є хибним, оскільки в процесі аналізу визначаються лише видимі ознаки проблеми (симптоми), що самі по собі не можуть пояснити ні причину, ні наслідок. Так, Гетьман О.О., Шаповал В.М. визначають аналіз як метод наукового дослідження явищ і процесів, в основі якого лежить вивчення складових частин, елементів досліджуваної системи. Тобто, діагностика – це логічне продовження аналізу, оскільки має здійснюватись після проведення етапу аналізу, спираючись на його аналітичну базу і передбачає глибоке дослідження об'єкта.

Ще одним недоліком проаналізованих трактувань поняття «діагностика банкрутства» є те, що деякі з науковців визначають її лише як етап виявлення ознак кризового стану, проте не вказують на те, що вона передбачає визначення можливостей подолання кризи. Це стосується, наприклад, визначень Кононенко О., Маханько О., Романченко Н., проте діагностика банкрутства – це виявлення загроз з подальшим формуванням висновків щодо необхідності прийняття певних рішень.

Отже, на нашу думку, діагностика банкрутства – це не тільки аналіз, який є лише її початковим етапом, але й розробка заходів впливу, тому можна вважати діагностику як етап антикризового менеджменту та передумова для його успішності.

На основі зроблених висновків щодо значення діагностики банкрутства можемо подати наступне визначення даного поняття, яке найбільшою мірою відповідає реаліям його природи: діагностика банкрутства – це етап антикризового управління та передумова його успішності, який є логічним продовженням економічного аналізу підприємства, передбачає глибоке дослідження об'єкта з подальшою розробкою заходів впливу.

За твердженням «діагностика банкрутства – це передумова успішності антикризового управління», досить важливим є те, наскільки ефективно та грамотно вона буде здійснена, що, в свою чергу, залежить від визначення змісту та етапності її проведення.

На сьогодні в наукових та методичних виданнях розглядається багато різних підходів до кількості та послідовності етапів проведення діагностики банкрутства підприємства, а також до конкретизації їх змісту. Так, наприклад, Федорович Р., Загородна О., Серединська В. рекомендують проводити діагностику банкрутства у розрізі семи етапів: аналіз фінансових результатів діяльності підприємства; аналіз активів підприємства; аналіз джерел активів підприємства; аналіз вартості капіталу; аналіз фінансової стійкості, платоспроможності та ділової активності підприємства; аналіз грошових потоків підприємства; аналіз потенційного банкрутства суб'єктів господарювання [12, с.45].

В свою чергу, О. Кононенко та В. Мец пропонують лише чотири етапи: аналіз фінансових результатів діяльності підприємства; аналіз рентабельності капіталу підприємства, прибутковості продукції та ділової активності; аналіз фінансового стану підприємства; комплексна оцінка господарської діяльності (бізнесу) [13, с.34; 14, с.98].

М. Жежера вбачає зміст та послідовність фінансової діагностики у інших семи етапах, а саме: аналіз фінансових результатів діяльності підприємства; аналіз рентабельності; аналіз собівартості продукції; аналіз складу і джерел утворення майна підприємства; аналіз фінансової стійкості підприємства; аналіз ліквідності балансу; комплексний аналіз і рейтингове оцінювання фінансового стану підприємства [15, с.5-8].

Лахтіонова Л. при розгляді змісту діагностики акцентує увагу на десяти етапах, а саме: загальній оцінці фінансового стану підприємства; аналізі фінансової стійкості; аналізі платоспроможності та ліквідності; аналізі грошових потоків; аналізі ефективності використання капіталу; аналізі кредитоспроможності підприємства; оцінці виробничо-фінансового левириджу; аналізі ділової активності та інвестиційної привабливості підприємства; прогнозі фінансових показників діяльності підприємства; аналізі фінансового стану неплатоспроможних підприємств і запобіганню їхньому банкрутству; стратегічному аналізі фінансового ризику та шляхах його зниження [16, с.178-179].

У роботах Л.О. Лігоненко, Т.С. Клебанової та В.С. Пономаренко запропоновано здійснювати діагностику банкрутства шляхом шести етапного визначення таких компонентів як: параметрів кризового фінансового стану підприємства; дослідження причин та розвитку кризи; прогнозування розвитку підприємства під подальшим впливом негативних чинників; прогнозування здатності підприємства до нейтралізації загроз банкрутства за рахунок внутрішнього фінансового потенціалу; дослідження та оцінка потенціалу виживання підприємства; формулювання кінцевого висновку про масштаби кризового стану підприємства.

Подібну за суттю структуру пропонує В.О. Василенко, який виділяє чотири етапи діагностики кризового стану [17, с.159]: аналіз фінансового стану підприємства; прогноз розвитку ринкової ситуації; виявлення ознак можливих негараздів з фірмою; своєчасне виявлення причин і основних факторів, що сприяють розвитку кризових ситуацій.

Проте, запропоновані науковцями власні підходи щодо змісту та послідовності діагностики банкрутства є відмінними від загальнодержавної методики діагностики кризового стану, яка затверджена Наказом Міністерства економіки від 19.01.2006 №14 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства» [18]. Дані методичні рекомендації передбачають проведення діагностики ймовірності банкрутства за наступною схемою, яка включає п'ять етапів її реалізації: загальна характеристика підприємства; оцінка підприємства з позиції неплатоспроможності; оцінка резервів підвищення ефективності функціонування підприємства та відновлення його платоспроможності; аналіз виявлення ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства; загальні висновки та рекомендації щодо подальшого розвитку підприємства.

Можна наводити й інші приклади, однак із вищенаведених нами можна зробити висновки про те, що єдиної точки зору на зміст, кількість етапів та послідовність діагностики ймовірності банкрутства не існує. Тим більше, всі досліджені нами підходи не можна визначити як повноцінні, завершені та ефективні. Так, на нашу думку, доцільним є обов'язкове виділення такого етапу діагностики банкрутства підприємства, як проведення діагностики ранніх ознак кризового стану, яка дасть змогу вже на ранніх стадіях виявити симптоми кризової ситуації.

Також відмітимо, що методика Кононенка О., Мец В. та М.Жежери обмежується лише діагностикою фінансового стану, тоді як варто також застосовувати спеціальні методи діагностики банкрутства. Іншим недоліком запропонованих науковцями методик є відсутність належного обґрунтування щодо їх застосування. Це, наприклад, стосується методики Федорович Р., Загородної О., Серединської В., оскільки вони вказують лише на необхідність аналізу потенційного банкрутства суб'єктів господарювання, а за якими саме методами його здійснювати не вказують. Це саме стосується методики, яку пропонує Лахтіонова Л., оскільки не вказує яким саме чином проводити стратегічний аналіз фінансового ризику. Жоден з науковців не вказує на необхідність здійснення діагностики ранніх ознак кризового стану як початкового етапу діагностики та одночасно безперервного процесу. Варто не забувати: перш, ніж перейти до оцінки фінансових показників за різноманітними методами, необхідно дослідити наявність ранніх ознак кризових явищ та загрози банкрутства. При чому керівництво має звертати увагу на такі ознаки і при стабільній роботі підприємства, коли глибока діагностика взагалі не передбачається.

Отже, система діагностики кризового стану та ймовірності банкрутства підприємства включає ряд етапів, які логічно продовжують один одного та дозволяють зробити висновок про існування загроз в діяльності підприємства та визначити ймовірність його банкрутства. Врахувавши недоліки досліджених нами методик, пропонуємо застосовувати підприємствам в системі антикризового управління таку послідовність діагностики банкрутства підприємства (рис.1):

- перший етап – аналіз ранніх ознак кризового стану підприємства;
- другий етап – економічна оцінка та аналіз бухгалтерського балансу підприємства;
- третій етап – аналіз фінансового стану підприємства за групами коефіцієнтів, які характеризують майновий стан, ліквідність та платоспроможність, фінансову стійкість, ділову активність та рентабельність діяльності;
- четвертий етап – діагностика на основі бальних методів (рейтингової оцінки);

- п'ятий етап – дискримінантний аналіз (моделі Е.Альтмана, Спрінгейта, Р.Ліса, Конана і Гольдера, У.Бівера, Таффлера і Тішоу, Фулмера та інші).

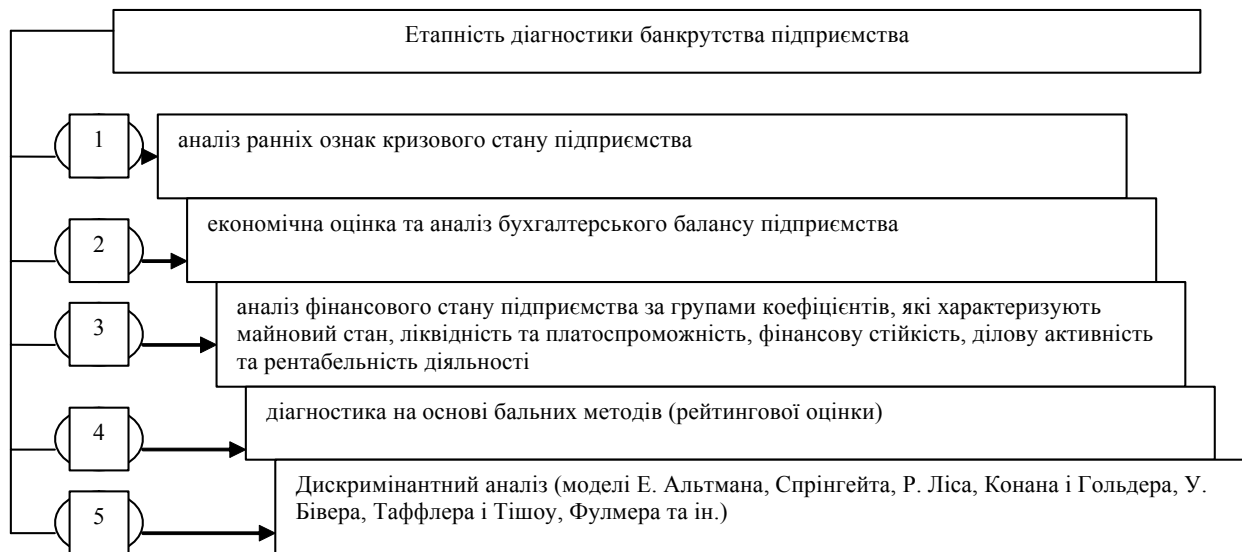

Рис. 1. Схема послідовності діагностики кризового стану та загрози банкрутства підприємства

Згідно з запропонованою нами етапністю проведення діагностики банкрутства, першим її етапом є аналіз ранніх ознак кризового стану підприємства. Проведення діагностики банкрутства за ранніми сигналами передбачає аналіз якісних показників. Методом, який базується на діагностиці ранніх сигналів ймовірності банкрутства є також метод Скоуна, що шукає відповіді на ряд запитань, а саме: чи компанії менше п'яти років; чи компанія працює в циклічній галузі; чи компанія переїжджає або має намір переїхати; чи використовує компанія «творчий» бухгалтерський облік; чи не змінила компанія останнім часом банк, аудиторів, директорів; чи не є облік і звітність надмірно докладними або представленими в нестандартному форматі? Якщо більше ніж на п'ять з цих запитань відповідь «так», то компанія переживає ускладнення. Якщо відповідь на більше ніж вісім запитань позитивна, то фінансовий стан надто важкий [19, с.172-175].

До переліку ранніх ознак кризового стану та загрози банкрутства підприємства належать також і інші симптоми, такі як: затримки з наданням звітності; зміна в структурі управління та атмосфері, що панує в управлінських підрозділах підприємства; втрата ключових співробітників апарату управління; проведення поспішних та недостатньо обґрунтованих будь-яких реорганізацій підприємства; незадовільний стан виробничого потенціалу підприємства; вимушені зупинки, а також порушення ритмічності виробничо-технологічного процесу; погіршення якості продукції (робіт, послуг), наявність негативних відгуків споживачів на низьку якість продукції або обслуговування; введення жорсткого режиму економії поточних витрат; зміни в порядку та умовах оплати праці працівників, скорочення розмірів основної заробітної плати, збільшення питомої ваги додаткових видів оплати, скорочення соціальних виплат та пільг, затримки у виплаті заробітної плати або наявність заборгованості по виплаті заробітної плати; втрата ключових господарських партнерів (контрагентів); участь підприємства в судових розглядах з непередбаченим наслідком; велика кількість перевірок контролюючими органами, накладання на підприємство та його керівників штрафних санкцій за порушення законодавства та інші [20]. Проте і цей перелік не є вичерпним і залежить від специфіки діяльності підприємства.

При будь-яких сигналах загрози підприємству необхідно здійснювати подальшу діагностику з метою визначення проблемних ділянок діяльності. Так, наступним етапом діагностики, на нашу думку, має бути аналіз бухгалтерського балансу підприємства, під час якого здійснюється економічна оцінка структури та динаміки майна підприємства та джерел його утворення, тобто необхідно звернути увагу на наступні показники: динаміка валюти балансу та його структура, наявність та джерела власних коштів, структура кредиторської заборгованості та ін. Це дозволить дати поточну оцінку фінансового стану підприємства та динаміку його розвитку, тобто перейти до виділеного нами третього етапу.

Тільки після цього можна аналізувати фінансовий стан підприємства, тобто групи коефіцієнтів, що характеризують грошові потоки, проблеми погашення кредиторської та дебіторської заборгованості, майновий стан, ліквідність та платоспроможність підприємства, його фінансову стійкість, ділову активність та рентабельність діяльності. Діагностика фінансового стану передбачає розрахунок фінансових коефіцієнтів та порівняння їх фактичних значень з нормативними. Даний метод є найбільш доступним, потребує лише інформації фінансової звітності, є не трудомістким. Проте аналізу фінансового стану підприємства для визначення ймовірності банкрутства також недостатньо, оскільки бажано, щоб така діагностика була коректною та чітко сформульованою у побудованій підприємством моделі для можливості

дати конкретний та чіткий висновок про ймовірність банкрутства. Тому четвертим етапом діагностики банкрутства ми виділяємо діагностику на основі бальних методів (рейтингової оцінки). Даний вид діагностики базується на встановленні переліку репрезентативних (ключових) індикаторів, їх порівняння з нормативними критеріальними значеннями для ідентифікації стану об'єкта в оперативному режимі. Після цього, зважаючи на область значення репрезентативного показника, підприємство відносять до тієї чи іншої області (класу) загрози банкрутства. Різні науковці та практики, досліджуючи діяльність підприємств, обирають для діагностики різні показники. Таку систему показників підприємство має змогу формувати самостійно. Діагностика банкрутства за рейтинговими моделями дозволяє сформувати статистичну базу розрахованих коефіцієнтів для етапу діагностики банкрутства – дискримінантного аналізу. Суть дискримінантного аналізу полягає в тому, що за допомогою математично-статистичних методів будується функція та обчислюється інтегральний показник, на підставі якого з певною ймовірністю можна передбачити банкрутство суб'єкта господарювання. Тобто даний метод передбачає згрупування показників в узагальнені інтегральні показники, при цьому визначаючи їх вагомість. Серед найбільш популярних моделей дискримінантного аналізу - моделі Е.Альтмана, Спрінгейта, Р.Ліса, Конана і Гольдера, У.Бівера, Таффлера і Тішоу, Фулмера та інші. Попри ряд переваг дискримінантних моделей, варто бути досить обережними при їх застосуванні, оскільки вони мають досить вагомі проблеми адаптації до сучасних вітчизняних умов. Ці моделі показують правдиві результати лише в тих конкретних умовах, для яких вони розроблені. Використання таких моделей в Україні було б можливим за повної відповідності бухгалтерського обліку, фінансової звітності і показників міжнародній практиці та стабільній діяльності вітчизняних підприємств. Тому, враховуючи такі особливості дискримінантних моделей, вітчизняні науковці робили численні спроби сформувати свою модель дискримінантного аналізу, яка б відповідала вітчизняним стандартам обліку та звітності та сучасним умовам функціонування підприємства. Тобто, кожне підприємство має змогу розробляти дискримінантну модель самостійно, виходячи із умов його функціонування.

Висновки. З вищевикладеного матеріалу можна зробити висновки про те, що дослідження існуючих підходів науковців до послідовності та змісту діагностики кризових явищ та ймовірності банкрутства підприємства дало змогу визначити основні недоліки даних методик, серед яких найголовнішими є обмеженість, неналежне та недостатнє обґрунтування, нелогічність послідовності та інші. На основі чого, було запропоновано власну систему діагностики, яка включає ряд етапів, що логічно продовжують один одного та дозволяють зробити висновки про ймовірність банкрутства. Така етапність хоча і не може бути догмою для всіх підприємств, що пов'язано із індивідуальністю діяльності кожного з них, проте може слугувати основою, прикладом для розробки власної етапності проведення діагностики.

Відмітимо, що запропонований авторський підхід щодо послідовності діагностики банкрутства здійснюється з використанням різноманітних методів, які є широко застосовуваними за кордоном, не завжди можуть бути прийнятими для сучасного вітчизняного підприємства. Це вказує на необхідність подальшого дослідження даної теми з метою розробки підходів до адаптації існуючих зарубіжних методів діагностики банкрутства до сучасних вітчизняних умов господарювання.

Література

1. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства / [М.О. Кизим, В.А. Забродський, В.А. Зінченко, Ю.С. Копчак]. – Харків : ВД "ІНЖЕК", 2003. – 144 с.
2. Економічна діагностика : навч. посібник / [Т.Ф. Косянчук, В.В. Лук'янова, Н.І. Майорова, В.В. Швид]. – Львів : «Новий Світ-2000», 2007. – 456 с.
3. Глазов М.М. Функціональна діагностика в управленні діяльністю підприємством / Глазов М.М. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 1999. – 325 с.
4. Андрушко О.Б. Моделювання діагностики кризового стану та загрози банкрутства підприємства / О.Б. Андрушко, М.Р. Горбачовська // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2006. – № 2 (552). – С. 158–163.
5. Коваленко Л.О. Фінансовий менеджмент : навч. пос. / Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова. – [3-є вид., випр. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – 483 с.
6. Городня Т.А. Економічна та фінансова діагностика : [навч. посібник] / Т.А. Городня, І.П. Мойсеєнко – Львів : Вид-во "Магнолія 2006", 2008. – 282 с.
7. Масенко Б.П. Антикризове управління : [навч. посіб.] / Б.П. Масенко, Т.М. Афонченкова. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 264 с.
8. Литвин Б.М. Фінансовий аналіз : [навч. посібник] / Б.М. Литвин, М.В. Стельмах. – К. : Хай-Тек Прес, 2008. – 356 с.
9. Кононенко О. Аналіз фінансової звітності / О. Кононенко, О. Маханько. – Х. : Фактор, 2008. – 208 с.
10. Коллас Б. Управление финансовой деятельностью предприятия / Коллас Б. – М. : Финансы: ЮНИТИ, 1997. – 193 с.

11. Романченко Н. Фінансова криза. Діагностика і контроль / Н. Романченко // Контроль. – 2008. – № 3. – С. 84–94.
12. Федорович Р.В. Фінансовий аналіз : [навч.-метод. посібник] / Р.В. Федорович, О.М. Загородна, В.М. Серединська. – Тернопіль : ТАНГ, 2001. – 149 с.
13. Кононенко О. Аналіз фінансової звітності / О. Кононенко, О. Маханько. – Харків : Фактор, 2008. – 204 с.
14. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства : навч. посіб. / Мец В.О. – К. : Вища школа, 2003. – 280 с.
15. Жежера М. Порівняльна характеристика методики проведення аналізу фінансового стану підприємств в Україні та закордоном / М. Жежера // Економіка, фінанси, право. – 2007. – № 5. – С. 5–8.
16. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання : [монографія] / Лахтіонова Л.А. – К. : КНЕУ, 2001. – 387 с.
17. Андрушко О.Б. Моделювання діагностики кризового стану та загрози банкрутства підприємства / О.Б. Андрушко, М.Р. Горбачевська // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2006. – № 2. – С. 158–163.
18. «Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства», затверджені наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції [Наказ від 19.01.2006 №14]: законодавство України // Информационный портал Украины. – Режим доступу: <http://ua-info.biz/legal/basert/ua-dmejur/index.htm>
19. Подольська В.О. Фінансовий аналіз: навч. посібник / В.О. Подольська, О.В. Яріш. – К.: ЦУЛ, 2007.– 546с.
20. Експертні методи діагностики кризового стану: передумови та проблеми практичного використання //Антикризове управління: економічні підручники, економічна бібліотека он-лайн. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.finance-library.com.ua/article.php?book=69&article=4722>.

Надійшла 17.04.2011

УДК 631.1

А. В. КЛЮЧНИК, І. В. ГОНЧАРЕНКО

Миколаївський державний аграрний університет

ВПЛИВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Розглянуті і узагальнені погляди вчених відносно трактування понять «підприємництво» та «експортний потенціал». Проаналізовано сучасні тенденції розвитку підприємницької діяльності в аграрному секторі на прикладі Миколаївської області. Запропоновано фінансово-економічний механізм інноваційно-інвестиційного розвитку підприємницької діяльності та формування експортного потенціалу.

The looks of scientists are considered and generalized in relation to interpretation of concepts «enterprise» and «export potential». Modern progress of entrepreneurial activity trends are analysed in an agrarian sector on the example of the Mikolaivskoy area. The economic mechanism of innovative investment development of entrepreneurial activity and forming of export potential is offered.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, підприємницька діяльність, підприємництво, експорт, імпорт, експортно-імпорتنі операції, стратегія, ефективність, експортний потенціал.

Важливою складовою мобілізації інституційних чинників зміцнення конкурентоспроможності національної економіки є підприємництво. Активізація останнього є одним з напрямків, що забезпечує подолання економічної кризи та її соціально-політичних наслідків, вихід на зовнішні ринки, динамічний прогрес суспільства і майбутнє благополуччя народу. Тому нині виникає необхідність визначення ролі підприємницької діяльності у формуванні експортного потенціалу.

Проблеми розвитку підприємницької діяльності розглядається в працях певної частини науковців, серед яких В.Г. Андрійчук, Г.О. Андрусенко, В.Я. Амбросов, В.І. Благодатний, П.І. Гайдуцький, М.В. Гладій, Ю.Е. Губені, О.Д. Гудзинський, А.С. Даниленко, Б.М. Данилишев, М.Ю. Куліш, ІМ.Й. Малік, Л.О. Мармуль, П.Т. Саблук, І.І. Червен та ін.

Теоретико-методичні засади формування й активізації використання експортного потенціалу знайшли своє відображення в роботах В. Сіденко, Т. Марченко, М.Т. Шафікова, А.Я. Степанова, Н.В. Іванової, О.М. Кириченко, О.М. Сальник, І. Скорнякової, В.О. Шибаніної, В.В. Юхименко та ін. вчених.

Проте, проблеми визначення ролі підприємницької діяльності в ефективному формуванні експортного потенціалу аграрних підприємств вивчені недостатньо, зокрема, на регіональному рівні дослідження майже не проводяться.

Метою дослідження є розробка обґрунтованих наукових та практичних стратегій щодо розвитку підприємницьких структур та їх вплив на ефективне формування експортного потенціалу аграрних